


Öter, A. (2022). Sosyal hizmetler akademisi ve toplumsal kalkınma: Örnek bir şahsiyet Havva Oymak. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 66-93.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 06/02/2022
Kabul Tarihi: 16/06/2022

SOSYAL HİZMETLER AKADEMİSİ VE TOPLUMSAL KALKINMA: ÖRNEK BİR ŞAHSİYET HAVVA OYMAK The Academy of Social Work and Social Development: Havva Oymak as A Role Model

Adem ÖTER*

*Dr., Isparta İl Milli Eğitim Müdürlüğü Isparta Anadolu İmam Hatip Lisesi,
ademoter@yahoo.com  0000-0002-0613-2050

ÖZ

Sosyal Hizmetler Akademisi, Türkiye'nin sosyal hizmet alanında profesyonel meslek elamanı yetiştirmek için kurulan ilk yükseköğretim kurumudur. Kurum, eğitim müfredatı gereği Batı ülkelerindeki emsalleri gibi birey, grup ve toplumun sorunlarına çözüm üretmek; ihtiyaç sahiplerini kamu kaynaklarıyla ekonomik ve psiko-sosyal yönden güçlendirmek için eğitim vermiştir. Eğitim müfredatı teorik ve uygulamalı ders ve stajlardan oluşmaktadır. Toplum kalkınması/köy kalkınması, gelişmekte olan ülkelerde kırsal nüfusun birey ve topluluk bazında kalkınmasına yönelik planlı uygulamalardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra nüfusunun çoğunluğunu kırsal kesimde yaşayan halk oluşturmaktaydı. Tarım ve hayvancılıkla geçinen bu halkın kalkınmasına yönelik olarak zaman zaman Millî Eğitim, Tarım, Sağlık, Bayındırlık, Sanayi, Ticaret ve İçişleri Bakanlıkları vb. kamu kurum ve kuruluşları tarafından çeşitli kalkınma plan ve projeleri uygulanmıştır. 1961 yılında DPT'nin kurulmasıyla toplum kalkınması plan ve programları daha sistemli ve koordineli hâle gelmiştir. Projelere halkın dâhil edilerek sürdürülebilirliğinin önemi, kamu kurum ve kuruluşlarınca benimsenmiş; 1961 kalkınma planında sosyal hizmet uzmanlarına görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Akademi'nin ilk 10 kadın öğrencilerinden olan Havva Oymak, gerek öğretmenlik yaparken gerekse Akademi'de öğrenciyken örnek bir toplum kalkınması gönüllüsü olarak yaşamını sürdürmüştür. Bu çalışmada, niteliksel yöntem benimsenerek, Havva Oymak'ın Akademi ve toplum kalkınmasındaki yeri biyografik anlatı araştırması tekniğiyle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmetler akademisi, toplum kalkınması, kırsal kalkınma, Havva Oymak

ABSTRACT

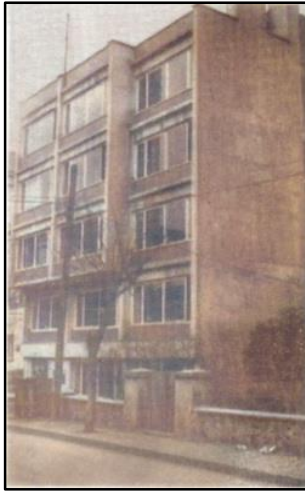
The Academy of Social Work is the first higher education institution in Turkey to train professional staff in the field of social work. As required by the curriculum of the institution, it provided training to find solutions to the problems of individuals, groups and society, and to empower those in need economically and psycho-socially with public resources, just like its counterparts in Western countries. Its curriculum consists of both theoretical and practical courses and internship practices. Community development/rural development involves planned practices aimed at the development of rural population of developing countries on an individual and communal basis. After the Turkish Republic

was founded the majority of the population consisted of people living in rural areas. Within the scope of this development model, community development activities for the development of rural people were carried out by the ministries of National Education, Agriculture, Health, Public Works, Industry, Trade and Interior, as well as various public institutions and organizations. With the establishment of the State Planning Organization in 1961, community development plans and programs became more systematic and coordinated. The importance of sustainability of the projects by including the public as well was adopted by public institutions and organizations; therefore, social workers were assigned duties and responsibilities in the 1961 development plan. Havva Oymak, one of the first 10 female students of the academy in Turkey, continued her life as an exemplary community development volunteer both while teaching and as a student at the academy. In this study, Havva Oymak's place in the academy and the development of society were discussed by adopting the qualitative method, with the technique of biographical narrative research.

Keywords: *Social work academy, social development, rural development, Havva Oymak*

GİRİŞ

Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde sosyal hizmet eğitimi, Sosyal Hizmetler Akademisiyle başlamıştır. Sosyal Hizmetler Akademisi, finansal desteği ABD tarafından sağlanan, Türkiye’nin yükseköğretim düzeyinde sosyal hizmet alanındaki ilk eğitim kurumudur (Yaman vd., 2015: 30). Akademi, 1959 tarih ve 7355 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler Enstitüsü’ne bağlı dört yıllık lisans eğitimi veren bir yükseköğretim kurumu olarak kurulmuştur (Resmî Gazete, 22 Haziran 1959, sayı: 10233). Sosyal Hizmetler Akademisi’nin açılış töreni, 6 Kasım 1961 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi 3. kat 357 numaralı Hamit (Abdülhak Hamit Tarhan) Salonu’nda yapılmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Prof. Dr. Ragıp Üner törende yaptığı konuşmada, Akademi’nin açılış gerekçelerini, eğitim faaliyetlerini, faaliyetlerin nasıl sürdürüleceğini, ayrıca mezunlarının hizmet alanlarıyla ilgili ihtiyaç sahiplerine ve toplumsal kalkınmaya yapacakları katkıları ana hatlarıyla ifade etmiştir. Akademi, Ankara Sıhhiye Halk Sokak 7 numarada bulunan 5 katlı bir binada eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. Akademi’nin iş ve işleyişle ilgili tüm sorumluluk ve yetki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na verilmiştir (Sosyal Hizmet, C.1, S.4: 30).



Fotoğraf 1.
Sosyal Hizmetler Akademisi
Binası (1961-1971).

Akademi, 1963 yılında 225 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’ne bağlanmış (Karataş ve Erkan 2011: 47), 1972 yılında ise Keçiören Yerleşkesi’ne taşınmıştır. Akademi’nin eğitim içeriği, niteliği ve süresi, 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun’un 9. maddesi uyarınca detaylı bir şekilde düzenlenmiştir (Resmî Gazete, 22 Haziran 1959, sayı: 10233). Akademi’de verilen eğitimin içeriğinde, mesleğe yönelik teorik bilgilerin yanında uygulamaya yönelik becerilerin de kazandırılması hedeflenmiştir (Gökçearsan Çifci, 2009: 2065).

Sosyal Hizmetler Akademisi’nin ilk öğrencileri olabilmek için 1961-1962 eğitim öğretim yılında 341 aday müracaat etmiştir. Adaylar önce zekâ ve bilgi testine tabi tutularak ilk eleme yapılmıştır. Zekâ testine 2 ağırlık verilerek yapılan sıralamada, en yüksek puan alan 75 aday, önceden oluşturulan jüri tarafından mülâkata tâbi tutulmuş, daha sonra asil ve yedek listelere göre Akademiye öğrenciler kabul edilmiştir. Akademi’ye giriş sınavlarında, daha nitelikli meslek elemanı seçmeye yönelik olarak ileriki yıllarda zekâ ve bilgi testlerinin yanında sosyal hizmetlerle ilgili bir testin de eklenmesi düşünülmüştür (İyicil, 1963: 10).

Otuzdört öğrencinin başarılı olduğu giriş sınavından hemen sonra 1 kız öğrenci Akademiye kaydını yaptırmadan başka bir okula gitmiştir. Akademi, eğitime 33 öğrenci (11 kız- 22 erkek) ile başlamış; fakat okulun ilk aylarında 1 kız öğrenci daha kaydını başka bir okula aldırıldığı için, 1961-1962 eğitim-öğretim yılını 32 öğrenci ile tamamlamıştır (Şammas Hüyükü, Emel (Başçı) Danişoğlu ve Osman Nuri Yıldırım, kişisel görüşme, 12 Nisan 2021).

Sosyal Hizmetler Akademisi'nin öğrenci aldığı 1961-1978 yılları arasında Akademiye kazanarak eğitime başlayan öğrenci sayısı 758; 1965-1982 yılları arasında mezun öğrenci sayısı ise, 649 kişidir. Bu bağlamda, Sosyal Hizmetler Akademisi, Türk sosyal hizmet alanına yaklaşık 650 kadın ve erkekten oluşan sosyal hizmet mütehasısı (uzmanı) kazandırmıştır.¹

Tablo 1. Sosyal Hizmetler Akademisi'nin İlk Öğrencileri ve Mezun Olanların Çalıştıkları Kurum ve Kuruluşlar²

Sıra	Ad Sırasıyla	Çalışılan Kurum/Kuruluş, Unvan ve Şehir
1.	Ahmet Can	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB), Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/ Ankara; Ayrıca hukuk fakültesi mezunu avukat.
2.	Cahide (Alp) Cizre	Köy İşleri Bakanlığı Toplum Kalkınması Uzmanı, Kızılay/ Ankara.
3.	Elkin Besin	Sosyal Hizmetler Akademisi, Araştırma Görevlisi, Sıhhiye/ Ankara.
4.	Emel (Başçı) Danişoğlu	Devlet Planlama Teşkilatı, Araştırma Asistanı, Kızılay/ Ankara
5.	Enver Oymak	Hıfzıssıhha Enstitüsü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/ Ankara
6.	Erdoğan Taşkın	SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/ Ankara.
7.	Erkan Öngel	Sosyal Hizmetler Akademisi, Araştırma Görevlisi, Sıhhiye/ Ankara, (ODTÜ)
8.	Fahrettin Gülnihar	SSYB, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye Ankara; Esnaf, Bakırköy/ İstanbul.
9.	Fikret (Güçlüer) Ulualp	SSYB, Kreş ve Gündüz Bakımevi (İlk açılan kuruluş ve ilk müdürü) Sosyal Hizmet Uzmanı, Yenimahalle/ Ankara.
10.	Gönül Erkan	Sosyal Hizmetler Akademisi, Araştırma Görevlisi, Sıhhiye/ Ankara.
11.	Gülser Ercoşkun	SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/ Ankara.
12.	Gürtüz Erdem	Ankara İli Sosyal Hizmet Merkez Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Ulus/ Ankara.
13.	Halit Şahin Tepe	SSYB, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/ Ankara.
14.	Havva (Çoker) Oymak	1. Sınıf ikinci dönem sonrası, 9 Ağustos 1962 tarihinde vefat etmiştir.
15.	Hulusi Erdoğan	Ankara İli Sosyal Hizmet Merkez Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Ulus/ Ankara.

¹ 1961-1978 yılları arasında Akademi'de eğitime başlayan öğrenci sayısı: 32+30+30+28+36+34+40+36+34+40+35+50+50+70+70+50+43+50; 1965-1982 yılları arasında Akademi'den mezun olan öğrenci sayısı ise 28+30+30+24+34+31+36+32+29+27+35+45+46+61+70+33+49+9'dur. Sosyal Hizmetler Akademisi'nin öğrenci bilgileri Akademi'den mezun olan; Emel Danişoğlu (1965), Zühal Arnaz (Tataroğlu) (1966), Ferit Berk (1967), Ömer Lütfü Sevil (1968), Behzat Eldem (1969), Mahmut Öktem (1970), Cafer İleri (1971), Sezai Özçoban (1972), Nihal Öktem (1973), Nihal Arifioğlu & Ali Erkan Güneri (1974), Filiz (Erkoç) İlbaş (1975), Abdil Karataş & İlal İnce (1976), Ayfer Özal & Recep Arslan (1977), Turgay Çavuşoğlu (1978), Seher Taş Elhüseyni & Halis Doğan (1979), Macide Öztürk & Ali Balkaya (1980) Cemal Yağcı (1981) ve Bülent Utku (1982) ile Ocak-Kasım 2021 tarihleri arasında yapılan kişisel görüşmeler ile Behzat Eldem'e ait Sağlık Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Eğitim ve Tanıtma Şubesi arşiv belgelerinden elde edilmiştir.

² Emel (Başçı) Danişoğlu, Cahide (Alp) Cizre, Sevgi (Özok) İzmir, Prof. Dr. Gönül Erkan ve Sevim (Göksu) Tiryaki hanımlara; Behzat Eldem, Şammas Hüyükü, Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri Yıldırım ve Muhittin İzmir ile yapılan kişisel görüşmeler, Ocak-Ekim 2021.

16.	Kemal Çakmaklı	İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Koruyucu Hekimlik ve Halk Sağlığı Kürsüsü Asistanı, İstanbul.
17.	Kemal Özmutlu	İstanbul İl Sosyal Hizmetler Merkez Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, (Ayrıca mimarlık fakültesi mezunu mimar), İstanbul.
18.	Mehmet Can	Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Sosyal Hizmet Uzmanı, Bakırköy/İstanbul.
19.	Mehmet (Silig) Samancıoğlu	SSYB Ankara İli Sosyal Hizmet Merkez Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Ulus/Ankara.
20.	Muhittin İzmir	SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye/Ankara.
21.	Orhan Uludağ	SSYB Atatürk Sanatoryumu Hastanesi, Sosyal Hizmet Uzmanı, Keçiören/Ankara.
22.	Osman (Kehrioğlu) Kehriyeşiloğlu	SSYB Bakırköy Çocuk Yuvası, Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul.
23.	Osman Nuri Yıldırım	SSYB Antalya İl Sağlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Antalya.
24.	Ömer Gültekin	SSYB Ankara İli Sosyal Hizmetler Merkez Müdürlüğü, Ulus Ankara.
25.	Sevgi (Özok) İzmir	SSYB Ankara Hastanesi, Sosyal Hizmet Uzmanı, Ankara.
26.	Sevim (Göksu) Tiryaki	SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye Ankara.
27.	Solmaz Kantekin	Adalet Bakanlığı Kalaba Çocuk İslahevi, Sosyal Hizmet Uzmanı, Keçiören Ankara.
28.	Şammas Hüyükü	SSYB Niğde İl Sağlık Müdürlüğü, Köy İşleri Bakanlığı Niğde Halk Eğitim Başkanlığına Başkan Vekili olarak görevlendirilmiştir, Niğde.
29.	Şener Özer	Sivas Sağlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı; Özel sektör kömür madeni işletmecisi, Sivas.
30.	Ünsal Çelik	Kütahya Çocuk Bakım Yuva Müdürü, Kütahya.
31.	Veysi Oymak	SSYB Hıfzıssıhha Enstitüsü, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sıhhiye Ankara.
32.	Yalçın Civelek	SSYB Burdur İl Sağlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı (Kuruluş Müdür Yardımcısı) Burdur.

1962 Ağustos ayında Havva (Çoker) Oymak'ın elim bir kaza sonucu ölmesi, üç öğrencinin ise devamsızlık ve staj gibi nedenlerden ötürü dönem kaybına uğraması nedeniyle Sosyal Hizmetler Akademisi, 1965 yılında ilk mezunlarını 28 kişi olarak vermiştir. Mezunlardan 3 kişi araştırma görevlisi olarak (Elkin Besin, Erkan Öngel, Gönül Erkan) Akademi'de göreve başlamıştır. Diğer mezunlar ise, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde bulunan kuruluşlarda, Adalet Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda, Devlet Planlama Teşkilatı'nda ve Köy İşleri Bakanlığı'nda sosyal hizmet uzmanı unvanıyla görevlerine başlamışlardır (Şammas Hüyükü ve Emel Danışoğlu, kişisel görüşme, 14 Ekim 2021).

Sosyal Hizmetler Akademisi'nin ilk öğrencilerinden 14'ü sosyal hizmet uzmanı olarak kısa bir süre çalışmış; daha sonra kamu kurum ve kuruluşlarında sosyal hizmetlerle ilgili doğrudan ya da dolaylı bir alanda veya kamu-özel sektörde farklı alanlarda çalışma hayatlarını sürdürmüşlerdir. 1982 yılında YÖK kararıyla Sosyal Hizmet Akademisi, Hacettepe Üniversitesi bünyesinde 4 yıllık yüksekokula dönüştürülerek "Sosyal Hizmetler Yüksekokulu" adını almıştır (Duyan, Sayar ve Özbek, 2008: 25).

1. YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Literatür taraması yapılarak, biyografik anlatı araştırması (*Narrative Inquiry*) tekniği kullanılmıştır. “Anlatı araştırmalarında bireylerden (dokümanlardan ve grup mülakatlarından) kişilerin yaşanmış ve anlatılmış deneyimleri ile ilgili hikâyeler toplanır... Anlatı hikâyeleri çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilmektedir. Bunların en başta geleni mülakatlar olmakla birlikte, gözlem, dokümanlar, resimler ve diğer nitel veriler de kullanılmaktadır” (Creswell, 2013: 71, 72). Kısaca anlatı araştırması, elde edilen veriler açısından hikâye anlatmanın çok daha fazlasıdır (Bell, 2002). Nitel araştırmalarda kartopu örnekleme yöntemi (Kuş, 2003: 46; Kümbetoğlu, 2008: 99), bir konu hakkında en iyi bilgi sahibi olanlara ulaşmada kullanılan bir yöntemdir.

Araştırmada, katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmış, gönüllük esasına bağlı olarak da görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, katılımcının tercihine ve Covid-19 salgın koşullarına bağlı olarak, yüz yüze, Zoom, WhatsApp ya da telefon ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde daha önce araştırma konusuyla ilgili hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuştur.

Araştırma verileri, sosyal hizmet alan yazını, Havva Oymak’ın eşi, ailesi, köylüsü ve sınıf arkadaşlarından Oymak’la ilgili bilgi sahibi olanlarla 29 Ocak-31 Aralık 2021 tarihleri arasında farklı yer ve zamanlarda yapılan kişisel görüşmelerden elde edilmiştir. Daha sonra görüşme verileri deşifre edilerek analizleri yapılmıştır.

Bu araştırma, Sosyal Hizmetler Akademisinin toplum kalkınmasındaki yerini ve önemini ortaya koyabilmek için Akademinin ilk öğrencilerinden Havva Oymak’ı bir rol model olarak ele alıp, onun biyografik yaşam öyküsünü Türk sosyal hizmet alanyazınına kazandırmayı amaçlamaktadır.

Araştırma, Sosyal Hizmetler Akademisi’nin toplum kalkınmasındaki yer ve öneminin örnek şahsiyet Havva Oymak özelinde ortaya konulduğu ilk çalışma olmasından dolayı önemlidir.

2. SOSYAL HİZMETLER AKADEMİSİ’NİN KURULUŞ VE MİSYON AÇISINDAN TOPLUM KALKINMASINDAKİ YERİ

Toplum kalkınması (*Community development*), İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları toplumsal sorunlara çözüm üretmek amacıyla daha çok köyde yaşayanların kendi kaynakları, inisiyatifleri, katılımları, öz dinamikleriyle ekonomik ve sosyal alanda ilerlemesini amaçlayan bir kalkınma yöntemidir. Başka bir ifadeyle ekonomik olarak gelişmemiş toplumların kırsal yaşam süren köy bölgelerinin ihtiyaç duydukları yatırım ve kamu hizmetlerine ulaşma, bunların sürdürülebilir şekilde devam ettirilmesi açısından katılımcılığı esas alan bir kalkınma modelidir. Kalkınmanın esasında devlet ve halk olmak üzere iki aktör bulunmaktadır. Devlet, kurumsal düzeyde her tür destek ve yetkiye sahiptir (Fer, 1963: 5).

Toplum kalkınması, 1961 Anayasası'nda oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. 9 Temmuz 1961 tarihli referandum ile kabul edilen Anayasa, 12 Eylül 1980 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Anayasanın "İktisadî ve Malî Hükümler" bölümünün IV. bendinde yer alan kalkınma plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtıyla ilgili 129. maddede: "İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir. Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir" denilmektedir (Resmî Gazete, 20.07.1961, sayı: 4650).

Toplum ya da köy kalkınması; kırsal kesimde yer alan özellikle tarım ve hayvancılıkla geçinen nüfusu hedef alan bir kalkınma metodudur. Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmadan önce kırsal kesimdeki nüfusa yönelik toplum kalkınması faaliyetleri Millî Eğitim, Tarım, Sağlık, Bayındırlık, Sanayi, Ticaret ve İçişleri Bakanlıkları ile bunlara bağlı kurumlarca yürütülmüştür. Fakat DPT öncesi yapılan bu çalışmaların olumsuzlukları 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda şu şekilde ifade edilmiştir:

- a. Çalışmalar idarî bakımdan dağınıktır.
- b. Aynı dağınıklık ve koordinasyon noksanlığı programların özü ve metotları açısından da görülmektedir.
- c. Halkın, hizmetlerin görülmesine ve bu hizmetlerle ilgili yatırımlara katılması, ortak harekete teşvik için çeşitli kamu kurumlarınca yapılan çalışmalar sınırlı, dağınık ve etkisizdir.
- d. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde şimdiye kadar uygulanan usûl, devletin tek taraflı hareketi şeklinde olmuştur (Kalkınma Planı, 1963: 103).

DPT'ye göre 1960 Türkiye'sinde tarımsal üretimle uğraşan kır nüfusunun artışı planlı kalkınma ve istihdam politikaları açısından üzerinde durulması gereken en önemli toplumsal sorunlardandır. Yapılan nüfus hesaplamalarına göre 15 yıl sonra tarımsal işgücü fazlalığının 700.000 civarında olacağı tahmin edilmiştir. Normal kalkınma yöntemiyle çözülemeyecek olan bu sorunun çözümünde bazı özel yöntemler kullanılması öngörülmüştür. Temel ilke olarak;

- a) Kır nüfusunu oluşturan yöre insanın toplum kalkınmasına aktif olarak dâhil edilmesi benimsenerek; tarım ve tarım dışı sektörlerde işgücünün değerlendirilmesi yapılarak istihdama yönelik özel iş alanları yaratılarak, yapılacak çalışma ve yatırımlarda telkin, tavsiye ve teşvik yolu ile halkın gönüllü olarak katılması amaçlanmıştır.
- b) Tarımsal üretimde gelişme ve üretim artışının sağlanabilmesinin temel şartı, sektörde çalışanların rasyonel üretim, çalışma usullerini benimsemesiyle mümkün olduğundan; tarımsal istihdamdaki iş gücü için eğitim, tarım eğitimi, ilgili alanda eğitsel yayın ve özellikle kooperatifleşme hareketi toplum

kalkınmasının esasını oluşturmaktadır. Bu nedenle devlet ve toplum iş birliğiyle yürütülecek etkin bir toplum kalkınması programının uygulanması gerekli görülmüştür (Kalkınma Planı, 1963: 65, 102-105).

Kalkınma, devletin önderliğinde yapılırsa yerel halk topluluklarının katılımını canlı tutar. Yerel toplulukların ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük kolaylık sağlar. Böylece mevcut kaynakların aktif ve verimli kullanılmasında yöre halkının toplulukta söz sahibi temsilcilerin görüşlerinin alınmasıyla etkili ve kalıcı hâle gelir. Uygulamaya geçirilen toplumsal kalkınma planında devlet, en çok maddi güç ve eğitim desteğiyle katkı sağlarken; yöre halkı yatırımın sahiplenmesinde sorumluluk almakta ve iş gücüyle kalkınma planının desteklenmesinde aktif rol oynamaktadır. Toplum kalkınmasının başarılı olması ve ülke çapına yayılması, ancak devlet-halk iş birliğiyle mümkündür. Toplum kalkınması hususunda bürokrat olarak önemli görevlerde bulunan ve aynı zamanda da Akademiye kısmi zamanlı derslere giren Muslih Fer (1909-1985)'e göre toplum kalkınması; "...son tahlilde ağırlık merkezini eğitim ve adam yetiştirme meselesinde bulan bir faaliyet ve tedbirler sistemidir. Köylere ve köylüye yönelmiş bir eğitim ve teknik yardım faaliyetidir. Fakat birçoklarının sandığı gibi, bu sadece bir maddi teknoloji eğitimi değil, yeni değerlere, kalkınma hedeflerine inancı da beraber götüren, yeni müesseseler, teşkilâtçılık, araştırma, plâncılık ve modern âmme idaresi metodlarının bir sosyal teknoloji halinde köye kadar girmesi dâvasıdır" (Fer, 1963: 5-9). Kalkınma plan ve programıyla ekonomik olarak geri kalmış, sosyo-kültürel olarak gelişmemiş bölgelerin hem maddi hem de kültürel bağlamda kalkınma ve gelişmeye yönelik uygulamalarla modern refah toplumuna dönüşmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'de 1930'lu yıllarda, devlet eliyle başlatılan "plânlı endüstrileşme" kalkınma hamlesi sadece şehirlerle sınırlı olmayıp ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan (%80) kırsal kesimdeki köy ve köylüyü planlı olarak kalkındırmayı da amaçlamıştır. Bu bağlamda, kırsal alanda yaşayan köy topluluklarının kalkınmasına yönelik ilk proje, Köy Enstitüleri'nin açılmasıyla (Çifteler Köy Öğretmen Okulu, 1 Ekim 1937) başlamıştır (Altunya, 2010: 22; Arslan, 2019: 103). Köy Enstitülerinin açılmasıyla kırsal kalkınma üç temel üzerinden yürütülmüştür. Birincisi köy kökenli öğrenciler Enstitülere kabul edilmiş, böylece kırsal kesimde yaşayan genç nüfus eğitim sürecinde "yaşayarak ve yaparak öğrenme" ilkesi çerçevesinde eğitilmiştir. İkincisi mezun olan köylü çocukları Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında öğretmen olarak istihdam edilmişlerdir. Üçüncüsü ise Enstitü mezunu köylü öğretmenler tercihlerine bağlı olarak öncelikle kendi köyelerine öğretmen olarak atanmışlardır. Böylece öğretmenlerin hem eğitim hem de üretim alanında toplum kalkınmasına hizmet etmeleri amaçlanmış, toplum kalkınması adına başarılı da olmuştur (Şimşek ve Mercanoğlu, 2018: 262, 263; Berk, 2019: 20).

Gelişmiş ülkelerin toplum kalkınmasında eğitim ve sosyal hizmet eğitimi oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de sosyal hizmetlerin toplum kalkınmasına yönelik gelişmesi için yükseköğretim düzeyinde eğitim veren bir kurumun ihtiyacı hissedilmiştir (Kalkınma Planı, 1963: 53).

Sosyal Hizmetler Akademisi'nin kuruluşuna esas olan 12 Haziran 1959 tarih ve 7355 sayılı kanunun 1. maddesinin a) bendinde toplum kalkınmasına yönelik etkinlik ve faaliyetlerin önemi şu şekilde vurgulanmaktadır: "Yoksullar arasında tetkikler yaparak yoksulluğun muhtelif sebeplerini araştırmak ve bunlara yapılacak sosyal hizmetlerin şekil ve nev'ini tespit etmek; fertlerin sosyal intibaksızlıklarını izaleye ve *toplum kalkınmasını temine yarayacak tedbirleri araştırmak*"tır. Bu bağlamda, Akademi mezunu sosyal hizmet uzmanı, toplum kalkınması projelerinde aktif görev alacak bir meslek elamanıdır.

Akademi'nin ilk müdürü Fuat İyicil, ilk mezuniyet yıllığında, mezunlara hitaben sosyal hizmet mesleği ve çalışma alanlarıyla ilgili olarak:

"1964/1965 Öğretim yılı sonunda, çeşitli sosyal hizmet dallarında görev almak üzere hayata atılacak olan gençlerimiz, memleketimizde yeni bir mesleğin öncüleri olarak, sosyal problemlerimiz üzerine eğilecek, sosyal yaralarımızı sarmağa çalışacak, toplumumuzun sosyal refahı için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir.

Tıbbi sosyal hizmetler, toplum kalkınması, suçluların topluma yararlı hale getirilmesi, korunmağa muhtaç çocuklar ve yaşlılar, endüstrileşme ve şehirlere akının sonucu olarak ortaya çıkan sorunları, gençlerimizi bekleyen görevlerden ancak bazılarıdır. Sosyal yardımın, tarihin derinliklerine kadar uzandığı memleketimizde, modern anlamda Sosyal Hizmeti bir meslek olarak seçmiş ve benimsemiş gençlerimizi, memleketimizin ilk Sosyal Hizmet Uzmanları olmak şerefini kazandıklarından dolayı kutlamakta ve meslek hayatlarında başarılar dilemekteyiz (İyicil, 04 Mayıs 1965)."

Sosyal Hizmet uzmanının mesleki çalışma alanı üç kategoriden oluşmaktadır. Bunlar: (1) Bireyle çalışma (*Individual Work*) (2) Gruplarla çalışma (*Group Work*) (3) Toplum organizasyonu ve toplum kalkınmasıdır. Toplum kalkınması (*Community Development*) ise, özellikle köylerde yaşayanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan çalışmaların tamamına verilen isimdir. Buradaki temel ilke, yörede yaşayan topluluk için psiko-sosyal güçlendirme ve öz kaynakları kullanma konularında yapılacak eğitilmeyi özgün kalkınma planı ile sürdürülebilir hâle getirilmesini sağlamaktır (Kuntbay, 1962: 11).

Akademinin toplum kalkınmasına yönelik eğitim vermesi, Akademiye seçen bazı öğrenciler için bilinçli bir tercih sebebidir. Akademinin ilk öğrencileri arasında Köy Enstitüsü ve Öğretmen Okulu mezunu öğretmenlerin sayısı hatırı sayılır miktardadır. Görev yerlerinde toplum kalkınmasına yönelik eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren bazı öğretmenler toplumun kalkınmasına daha iyi hizmet edebilmek için yükseköğrenim düzeyinde eğitim verecek olan Akademi'yi, mevcut öğretmenlik mesleğini bırakarak tercih etmişlerdir. Öğretmenliği bırakarak Akademi'de öğrenciliğe başlayanlar arasında ilk öğrencilerden Havva ve Enver Oymak çifti ile Akademi tarihinde unutulmaz yeri olan Ferit Berk sayılabilir. Ferit Berk, Akademi'yi tercih nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

"O zaman edindiğim bilgiler arasında bu eğitim kurumunda yeni bir eğitim şekli olacağı, ülkeye yeni tür bir yükseköğrenim mezunu yetiştirileceği ve okulda okuyan her öğrenciyeye burs verileceği

dillendiriliyordu. En önemli özelliklerinden birisi de, “mesleğin köy enstitülerinin bir benzeri”, köylerin ve geri kalmış kasabaların kalkınmalarında görev alacak ve ülke düzeyinde kalkınma planlarında görev yapacak uzmanlık düzeyinde eleman yetiştirecek olmasıydı. Bunu üzerine görmem gerekli yükseköğrenim ve kayıt konusunu yeniden düşündüm. Bu yeni açılmış olan Sosyal Hizmetler Akademisi ve vereceği planlanan eğitim ve kazandıracığı meslek türü, benim meslek anlayışına çok uygundu. Bir Köy Enstitüsü kökenli olarak, bana göre bu yeni tür meslek daha tutarlı ve ülkenin gerçeklerine göre kalkınma şekline çok uygundu. Toplum kalkınması, toplum örgütlemesi, idaresi, halk eğitimi ve üretime yönelik bir meslek, beni en çok çeken bir meslekti, bana uygundu.” (Ferit Berk, kişisel görüşme, 16 Aralık 2021; Berk, 2019: 20, 21)

Akademi'nin eğitim desteği, yapılan anlaşma gereği Birleşmiş Milletler (BM) aracılığıyla sağlanmıştır.

Bu bağlamda, ders veren öğretim üyelerinin bazıları ve ders kitaplarının bir kısmı yabancıdır. Toplum



Fotoğraf 2. Mr. Maksud Rizvie

kalkınmasıyla ilgili teorik bilgiler, BM görevlisi olarak gelen Pakistanlı Mr. Rizvie tarafından **“Toplum Organizasyonu”** ve **“Toplum Kalkınması”** adı altında açılan dersler ile verilirken Akademi öğrencilerinin aldıkları teorik bilgileri alanda uygulamalarına yönelik olarak da yaz aylarında ortalama iki aylık toplum kalkınması staj uygulaması konulmuştur. Bu stajda süpervizör olarak görev yapan Mr. Rizvie, öğrenciler tarafından hazırlanan raporları haftalık olarak okur, varsa gerekli düzeltmeleri yapardı; böylece kalkınmayla ilgili değerlendirmeler önem kazanırdı (Emel Danışoğlu, kişisel görüşme, 31

Aralık 2021). Akademi öğrencilerinin çoğunluğunun yabancı dili yeterli olmadığı için süpervizörle öğrenci-halk arasındaki iletişimi sağlamak için, Akademi tarafından çoğunlukla bir tercüman görevlendirilmiştir.³

Türkiye’de DPT’nin kuruluşu sonrası 1970’lere kadar kamu kurum ve kuruluşlarının hazırladığı toplumsal kalkınma planlarında, sosyal hizmetlere ve sosyal hizmet uzmanlarına toplum kalkınması çalışmalarının icrasında ayrı bir önem ve yer verilmiştir (Karataş & Erkan, 2011, 47, 48).

Akademinin ilk mezunu 28 sosyal hizmet uzmanından sadece 6’sı⁴ mezuniyet sonrası sosyal hizmet uzmanı olarak toplum kalkınması alanında çalışarak ülkeye hizmet etmek istediklerini belirtmişlerdir. Özellikle Akademi’nin ilk öğrencisi ve ilk diploma sahibi olan Şammas Hüyükü Akademi’den ayrılırken meslek ve toplum kalkınmasıyla ilgili olarak şu görüşleri paylaşmıştır: “Yeni bir mesleğin ilk elemanlarından biri olarak, toplumca tutunup tutunmayacağımız konusunda derin bir merak ve

³Samsun ili Terme ilçesi Kozlu Köyü’ndeki “Toplum Kalkınması” stajında tercümanlığı Emin Çölaşan yapmıştır. Şammas Hüyükü, kişisel görüşme, 14 Ekim 2021.

⁴Şammas Hüyükü, Osman Kehrioğlu, Enver Oymak, Kemal Özmutlu, Şener Özer ile Ömer Gültekin.

heyecan içindeyim. Bir saha elemanı olarak; “Araştırma” ve “Toplum Kalkınması”nda çalışmak isterim, masa memuru olursam çok üzülürüm” derken; Erkan Öngel:

“Mezun olacağımız şu günlerde zihnimi kurcalayan birçok sorunlar mevcut; mesleğimiz Türkiye’de yerleşebilecek mi? Sağlık Bakanlığına bağlı kalacaksa bu kadro içinde ezilecek miyiz? Toplum kalkınmasında çok arzulu görülen arkadaşlar köylerde kalabilecek mi? Kendimi mesleki bakımdan katıyyen tatmin olmuş hissetmiyorum ve aldığım bilgi ile insanlara yardım edebileceğimi zannetmiyorum”

diyerek Akademi’den alınan eğitim, mezunlara ihdas edilen kadro ve çalışacakları kurumlar ile çalışma alanlarındaki tereddüt ve eleştirilerini dile getirmiştir.

2.1. Sosyal Hizmetler Akademisi ve Toplum Kalkınması (Köy Kalkınması) Araştırmaları

Sosyal Hizmetler Akademisi’nin yetiştirdiği sosyal hizmet uzmanlarının çalışma alanlarından biri, “Toplum/ Köy Kalkınması”dır. Bu bağlamda, Akademi mezunu sosyal hizmet uzmanları gerek öğrencilik yıllarında gerekse mezuniyet sonrası sahada sosyal hizmet uzmanı olarak toplum kalkınması araştırmalarında bazen mülakatçı/anketör bazen ise, araştırmacı/proje yürütücüsü statüsünde bulunmuşlardır.

2.1.1. Akademi’nin İlk Öğrencilerinin Katıldığı Toplum Kalkınması Araştırmaları

2.1.1.1 Türk Köylü (Köy) Araştırması (1962)

Türkiye’de 1960’lı yıllar, ülke kalkınmasının ulusal boyutta kırsal kesimden başlanarak yapılması gerektiği fikrinin devlet politikası olarak benimsendiği yıllardır. Buna bağlı olarak bürokraside hâkim olan inanç, toplumsal gelişmenin ancak toplumsal kalkınma ile, onun da ülke nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde yaşayan insanların kalkınma hamlesinin içine dâhil edilmesiyle mümkün olabileceğidir. Cumhuriyet’in kurulduğu yıllardaki kalkınma stratejisi ile toplumsal kalkınma hamlesinin ortak noktası, kalkınmanın kırsal kesimden başlatılması fikridir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, stratejik müttefiki olan ABD’den kalkınma hamlesinde çeşitli destekler almıştır. Kırsal kalkınma ile ilgili olarak da ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (U.S. Agency for International Development) birlikte “**Kırsal Kalkınma Araştırma Projesi**” olarak adlandırılan ortak bir proje yapılmıştır. Türkiye’de “**Türk Köylü (veya Köy) Araştırması**” olarak da adlandırılan bu projenin mimarı ülkemizde akademisyen olarak görev yapan siyaset bilimci Frederick W. Frey (1930-2020)’dir. Frey, projeyi ilk olarak Ağustos 1961’de Türk Hükümeti’ne ve AID’e önermiştir. Frey’in önerisi hükümet yetkilileriyle AID Ankara temsilcisi tarafından güçlü bir şekilde kabul görmüş, teşvik edilmiş ve desteklenmiştir. Araştırmanın belkemiğini oluşturan diğer önemli kuruluş, **Millî Eğitim Bakanlığı Dr. Şefik Uysal Araştırma ve Ölçme Bürosu** ve buradaki yetkili kişiler ise, Dr. Şefik Uysal, Dr. Angell ve İbrahim Yurt’tur. Dr. Uysal, proje direktörünün yapması gereken son derece zorlu görevleri sahip

olduğu beceri ve gösterdiği özveriyle yerine getirmiştir. Dr. Angell'in danışmanlığını, başkanlığını ise İbrahim Yurt'un yaptığı Araştırma ve Ölçüme Bürosu projeyi yürüten kurum olmuştur (Frey, 1963: 336; Nerse, 2014: 174).

1960 nüfus sayımına göre, Türkiye'nin toplam nüfusu 27.754.820 kişidir. Nüfusun 4/3'ünü (18.895.089) Köy Kanunu'na göre, nüfusu 2000'in altında olan ve 35.000'den fazla yerleşim yerlerinde köy mahalli idaresi çatısı altında kırsal yaşam sürerek, çoğunlukla tarım ve hayvancılık ekonomisiyle idame olan topluluklar oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini kırsal kesimde yaşayan bu köylüler oluşturmaktadır. Araştırma evrenini oluşturan köy nüfusundan örneklem seçiminde dört ölçüt esas alınmıştır. Bu kriterlerde; katılımcıların yaşının en az 16 ve üzeri olmasına, ayrıca o yörede yerleşik hayat sürmeyenlerin dikkate alınmamasına, askerlik hizmetinde olanlar ile görüşmeye zihinsel veya fiziksel olarak cevap veremeyecek olanların örneklem grubuna dâhil edilmemesine özen gösterilmiştir. Örnekleme biriminin esasını aile veya hane reisi değil, bireysel olarak köylüler oluşturmaktadır (Frey, 1966: 1).

Frederick W. Frey ve ekibinin ülke geneline yayılmış büyük köy araştırmasının evrenini Türkiye'nin 67 vilayeti; örneklemine ise bu şehirlere bağlı 458 köyü kapsamaktadır. Evren ve örneklem açısından araştırma o zamana kadar ülkede yapılan en büyük alan araştırmasıdır. Veriler, 1962 yazında özel eğitilmiş Türk görüşmecilerden oluşan 3 erkek, 2 kadın olmak üzere, 5'er kişilik ekiplerin yaptıkları mülakatlardan elde edilmiştir. Araştırma, daha önce tespit edilmiş köylerde ikamet eden 16 yaş ve üzeri ve yaklaşık 6.500 Türk'ten oluşan, rastgele seçilmiş düzenli bir örnekleme gerçekleştirilmiştir. Köylerden seçilen kadın ve erkek katılımcılarla her köyde yapılan düzenli görüşmelere ek olarak, köy muhtarı, köyün dinî lideri (imam) ve her birinin eşleriyle de görüşmeler yapılmıştır (Frey, 1968: 937, 938).

Bu araştırmaya, gönüllü araştırmacı olarak Sosyal Hizmetler Akademisi birinci sınıf öğrencileri Emel (Başçı) Danişoğlu, Havva Oymak ile eşi Enver Oymak da katılmıştır. Akademi'nin bu üç öğrencisi, diğer araştırmacılarla birlikte Sıhhiye'de bulunan Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda 1962 yılı haziran ayında araştırma eğitim kursuna tâbi tutulmuşlardır. Araştırmacılar saha araştırmasına başladıkları zaman önceden belirlenen ilgili ilçelerin kaymakamlıklarına gitmişler, oradan daha önce örneklem için seçilen köylerin listeleriyle köyün mülkî lideri konumundaki muhtar ve imamların listesini temin etmişlerdir. Araştırmacıların ulaşım, yeme içme ve konaklamayla ilgili ihtiyaçları da yine önceden belirlenen kurumlara ait kuruluşlar tarafından karşılanmıştır (Emel Danişoğlu, kişisel görüşme, 14 Ekim 2021).

Akademi'nin ilk öğrencilerinden Emel Başçı, Enver ve Havva Oymak çifti, Friedrich Frey ve ekibi tarafından o zamana kadar köy kalkınmasına yönelik Türkiye'de yapılan en büyük köy araştırmasında

(1962) gönüllü olarak görev almışlardır. Sosyal Hizmetler Akademisi öğrencileri sonraki yıllarda da toplum kalkınmasına yönelik olarak devletin farklı kurumlarınca yapılan araştırmalara da gönüllü araştırmacı olarak katılmaya devam etmişlerdir.

2.1.1.2. Ankara İli Köylerinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Antropoloji Bakımından Bir Araştırma (1963)

Nermin Erdentuğ tarafından 1963 yılından Ankara ili köylerinde yapılan toplum kalkınmasına yönelik araştırma Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün köy toplumunun incelemesini kapsayan ilk alan araştırmasıdır. 1963 yılında Ankara ilinin 21 köyünde yapılan araştırmaya Akademi'nin 1962-1963 öğrenim yılı ikinci sınıf öğrencilerinden 15 kişi gönüllü anketör olarak katılmıştır (Şammas Hüyükü, kişisel görüşme, 31 Aralık 2021). Ayrıca araştırmada DTCF Antropoloji ve Etnoloji Bölümü asistanlarından 5 kişi de görev almıştır.

Araştırmanın sosyal hizmetle ilgili anketi bizzat Erdentuğ tarafından köylünün anlayabileceği bir şekilde hazırlanmıştır. Araştırmacılar, Erdentuğ'un kendisi tarafından bir haftalık bir seminere tâbi tutulmuştur. Bu seminerde mülâkat tekniği, örnek alma ve anketleri uygulama hususlarında bilgi verilmiştir. Araştırma eğitiminden sonra araştırma ekibi, 5 veya 6 kişilik gruplar hâlinde 4 grupta gruplandırılmış ve her grupta en az iki kız öğrenci bulunmasına dikkat edilmiştir. Akademi öğrencisi araştırmacılar daha önce hesaplanan evren ve örneklem grubuna bağlı olarak ilgili köyde yaşayan, önceden belirlenen örneklem sayısı kadar halk ve köy muhtarı ile mülakatlar yapmışlardır. Araştırmacılar, en az 10, en çok 12 gün sahada (köyde) kalmışlar ve Ankara'nın 21 köyünde 416 anket doldurmuşlardır.

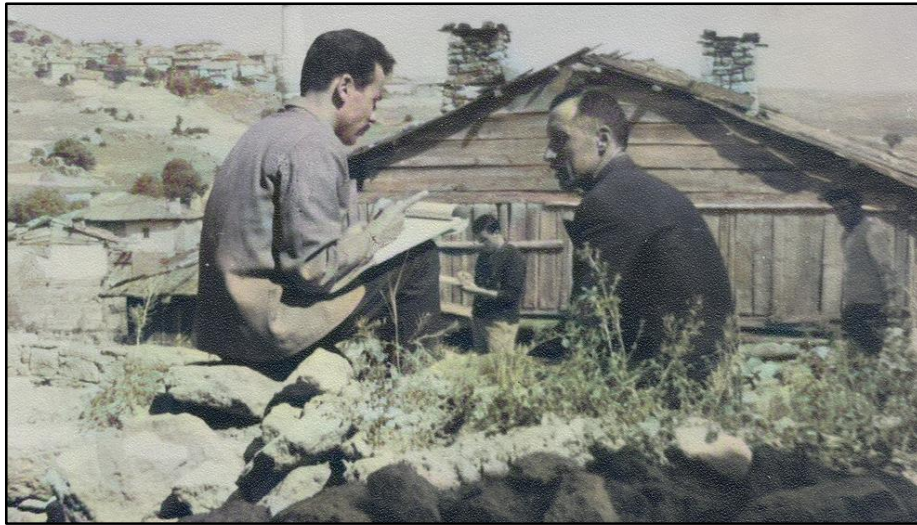
Araştırmacılar, Ankara'ya döndüklerinde bir üçüncü devre çalışmada veri kodlama eğitimine tâbi tutulmuşlar, daha sonra 416 anketin verilerini kodlamışlardır. Kodlanan verilerin değerlendirilmesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Refik Saydam Enstitüsü İstatistik kısmında ve Dr. Rahmi Dirican'ın idaresindeki bir ekip tarafından yapılmıştır. Araştırma, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Hizmetler alanındaki Türk köyleriyle, özellikle Ankara köyleriyle ilgili olarak yapılan ilk alan araştırmasıdır (Erdentuğ, 1966, 12, 13).

Tablo 2. Ankara Köyleri Araştırmasına Katılan Akademi 2. Sınıf Öğrencileri ve DTCF Antropoloji ve Etnoloji Asistanları⁵

SHA Kazanma Yılı	Adı Soyadı	SHA Kazanma Yılı	Adı Soyadı
1. 1961	Erdoğan Taşkın	12. 1961	Sevim Göksu
2. 1961	Erkan Öngel	13. 1961	Şammas Hüyükü
3. 1961	Fikret Güçlüer	14. 1961	Şener Özer
4. 1961	Gönül Erkan	15. 1961	Ünsal Çelik
5. 1961	Gürtüz Erdem	16. Asistan	Çiğdem Boratav
6. 1961	Hulusi Erdoğan	17. Asistan	Ferhan Semerkand
7. 1961	Kemal Özmutlu	18. Asistan	Filiz Özkan
8. 1961	Mehmet Can	19. Asistan	Güliz Tahtakılıç
9. 1961	Muhittin İzmir	20. Asistan	Sedat Veyis Örnek
10. 1961	Osman Kehriyoğlu	21. Asistan	Tülin Aşansü
11. 1961	Osman N. Yıldırım		



Fotoğraf 3. Ankara Köyleri Araştırmasından, soldan sağa Fikret Güçlüer (gözlüklü), Kemal Özmutlu, Muhittin İzmir, karşı soldan sağa Gönül Erkan, Osman Kehriyeşiloğlu, Şammas Hüyükü (1963).



Fotoğraf 4. Ankara Köyleri Araştırmasında Ekip Başkanı Şammas Hüyükü Köy Muhtarı ile Mülakat Yaparken (1963).

⁵ Erdentuğ, 1966, 12, 13; Şammas Hüyükü, kişisel görüşme, 05 Şubat 2021.

2.1.1.3. Toplum Kalkınması Staj Uygulamaları: Samsun İli Terme İlçesi Kozlu Köyü Örneği

Akademi’de staj uygulamaları dört kategoride yapılmıştır: 1. Sınıf: Kurum ve kuruluş tanıtımı, 2. Sınıf:



Fotoğraf 5. Emel (Başçı) Danişoğlu
Toplum Kalkınması Stajı, Ankara Kazan
Bucak Merkezi (1964).

Bireysel çalışma, 3. Sınıf: Toplum kalkınması, 4. Sınıf: Grup çalışması şeklindedir. Bu staj uygulamalarından köy/toplum kalkınması stajı yaklaşık on yıl boyunca (1972) düzenli olarak sürdürülmüştür. Akademi’de teorik ve uygulamalı eğitim, eş zamanlı ve eş değerli bir eğitim modeli olarak benimsenmiştir.

3. sınıf öğrencileri “Toplum Kalkınması” stajını Haziran-Temmuz aylarında Anadolu’nun değişik köy ve kasabalarına gidip orada kendilerine verilen görev ve sorumlulukları yerine getirerek yapmışlardır. Kadın öğrencilerin büyük çoğunluğu şehirde yaşayan ailelere mensup olmalarına rağmen, staj uygulamalarında gittikleri köylerde, kasabalarda kırsal kesimden gelen erkek arkadaşlarının da destekleriyle, ortama uyum sağlamakta çok zorluk çekmeden görev ve sorumluluklarını yerini

getirmişlerdir. Yerli halktan kadınlarla Akademi’nin kadın öğrencileri çok çabuk kaynaşmışlardır (Bkz. Fotoğraf. 5).

Akademi’nin ilk öğrencileri, 1963-1964 eğitim-öğretim yılının yaz aylarında ilk toplum kalkınması stajı için ülkenin farklı şehirlerinde bulunan köylerde toplum kalkınması stajına gitmişlerdir. Akademi öğretim üyesi Mr. Rizvie süpervizörlüğünde 3. Sınıf öğrencilerinden Şammas Hüyüküklü, Cahide Alp ve Kemal Çakmaklı, 1964 Haziran ayında Samsun ili Terme ilçesi Kozlu köyünde toplum kalkınması stajına başlamışlardır. Öğrenciler, köyün yetkili mülkî temsilcisi olan köy muhtarı, öğretmeni, imamıyla iş birliği içerisinde toplum kalkınmasına yönelik veriler toplamaya başlamışlardır. Öğrenciler toplanan bu verileri haftalık olarak raporlaştırıp süpervizör Mr. Rizvie’ye sunmuşlardır. Süpervizör ve öğrencilerin birlikte yaptıkları durum değerlendirmesi sonrasında ekolojik olarak süt ineği besiciliğine uygun olan yörede, halkın yerli ırk inek besiciliği yaptığını, bu ineklerin ise süt veriminin düşük olmasından dolayı sosyo-ekonomik gelişmenin önünde bir engel olduğunu gözlemlemişlerdir. Toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için besiciliği yapılan yerli inek ırkının ıslahının TİGEM Karaköy İşletmesi’nden suni tohumlama ve tabii dölleme desteği alınarak beslenen ineklerin süt verimi yüksek bir ırk olan Jersey’e dönüştürülmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Konuyla ilgili köy muhtarı ve köylülere yapılan bilgilendirme çalışması sonrası önlerine çıkan en büyük engel, köyün dinî lideri konumundaki imamdır. Şammas Hüyüküklü toplumsal kalkınma çalışmasını nasıl yaptıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

“Köy imamı cami cemaatini ve halkı bu tohumların domuz tohumu olduğuyla ilgili asılsız haberlerle olumsuz etkiliyorlardı. Biz bu olumsuz propagandayı nasıl ortadan kaldıracak ve halkın kalkınması için mevcut ineklerin verimliliğini nasıl artırabiliriz diye düşünmeye başladık. Bir minibüs temin ettik ve yöre halkı ile cami imamlarından en etkili olanları da yanımıza alarak Gelemen Devlet Üretim Çiftliği’ne bir gezi düzenledik. Bu gezide imam ve yöre halkı jersey inekler için suni tohumların nasıl alındığını gözleriyle gördüler. Böylelikle halkın jersey tohumların domuzla ilgili ön yargılarının hiçbir gerçekliğinin bulunmadığını gördüler. Halk ineklerin suni tohumlamasının süt verimliliği açısından olumlu bir şey olduğunu kabul etti. Staj eğitimimiz sayesinde o yörede köy kalkınmasına önemli bir katkı sağlamış olduk.” (Şammas Hüyükü, kişisel görüşme, 30 Ocak 2021)

2.1.1.4. İlk Sosyal Hizmet Uzmanlarından Şammas Hüyükü Tarafından Yapılan Örnek Bir Toplum Kalkınması

Şammas Hüyükü’nün 26 Eylül 1965 tarihinde SSB Niğde İl Sağlık Müdürlüğü’ne Sosyal Hizmet Uzmanı olarak ataması yapılmış, fakat valilik emriyle vekâleten, Köy İşleri Bakanlığı Niğde Halk Eğitim Başkanlığı’na Başkan Vekili olarak görevlendirilmiştir. Hüyükü, görev yeri ve organize ettiği toplum kalkınması projesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Niğde’de Halk Eğitim Başkanlığı yaparken il idare kurulu vardı. Halk Eğitim Başkanı da o kurulun üyesidir. Halk eğitimin halkın meslek eğitimine yönelik açmış olduğu kurslar arasında Çavdar sapından çeşitli çanta, şapka yapımına dair de bir kurs açılmıştı. Kursun çavdar sapı bitti. O çevre de çavdar sapı aradık. O bölgenin (Niğde- Kayseri yolunun) kıraç kumsal bir arazi olduğunu gördük. Çok garip geldi bana çünkü Hasan Dağı var. Akan bir su kaynağı olarak Ulu Irmak var. Ama yörede hiçbir şey bitmiyor. Kafama takıldı Niğde’ye dönüp gelince iki gün sonra tarım müdürü arkadaşına durumu anlattım. Hasan Dağının yakınında su olmalı dedim. Bu onların da dikkatini çekti. Köyleri örgütledik. Sulama kooperatifleri kurdurduk. 2018 yılında memleketim Aksaray’a giderken su kuyusu yaptırdığım köyleri gördük yem yeşil olmuş. Nasıl gururlandım.” (Şammas Hüyükü, kişisel görüşme, 05 Şubat 2021)



Fotoğraf 6. Şammas Hüyükü’nün Kurulmasına Önderlik Ettiği “Yeraltı Suyu Çıkarma Kooperatifi”nce sulanan araziler, Niğde Çiftlik (Kasabası) İlçesi (2018).

2.2. Toplum Kalkınmasında Örnek Bir Şahsiyet: Havva Oymak (15.04.1937-09.08.1962)



Fotoğraf 7. Havva Çoker (1955)

Havva Çoker, Denizli ili Acıpayam ilçesi Darıveren Köyü'nden aslen İmamlı Yörüğü (Davut Oymak, kişisel görüşme, 24 Mayıs 2021) olan Ayşe (Sezgin) (1909-1982) ve Mehmet Çoker (1909-1973)'in 7 çocuğundan 4.sü olarak 15.04.1937 tarihinde dünyaya gelmiştir. Annesi çok özverili, çalışkan bir kadın, babası ise çocuklarının okumasını isteyen, eğitimin önemli olduğuna inanan bir kişidir. Havva Çoker'in okul yılları geldiğinde ailesi Denizli'ye göç etmiştir. Denizli Merkez Hürriyet İlkokulu'ndan mezun olan Çoker, ilkökul öğretmeninini yönlendirmesiyle sınavlara girerek Adana Kız

İlköğretmen Okulu'nu kazanmış, oradan 1955 yılında mezun olmuştur.

O yıllarda öğretmen okulu mezunları arasında görev yeri tercihinde kendi köylerinde öğretmen olarak çalışmayı seçmek yaygın olduğu için, Çoker de ilk görev yeri olarak kendi köyü Darıveren'de öğretmenlik mesleğine başlamıştır. Köyünün okulunda üç yıl öğretmenlik yapan Çoker, daha sonra iki yıl da Denizli Merkez Goncalı İlkokulu'nda ve Merkez Yetiştirme Yurdunda çalışmıştır.

2.1.1. Kişilik Özellikleri

Çoker, çocukluğundan itibaren insana, doğaya değer veren, topluma hizmet etme gayesini kendisine ilke edinen, idealist bir kişilik özelliğine sahip bir insan olarak kendisini sürekli geliştiren ve bu erdemli özelliklerini de ölünceye kadar muhafaza eden örnek bir şahsiyettir. Onun kişiliğini oluşturan en temel özellikler; cana yakın, sevecen, hoşgörülü, titiz, vefalı, alçak gönüllü, topluma faydalı olmak isteyen bir kişi olmasıdır (İhsan Çoker, kişisel görüşme, 31 Ekim 2021). Çocukluğunda, köylerine çocuk yaşta gelin olarak gelen Ayşe Kayık'a arkadaş yoldaş olan (Halime Kayık, kişisel görüşme, 05 Kasım 2021), öğretmenliğinde kız öğrencilerinin saçlarını şefkatle tarayan, hatta ihtiyaç sahibi olanlara elbise diken (İhsan Çoker, kişisel görüşme, 31 Ekim 2021), adeta anne yarısı, eğitim gönüllüsü bir öğretmendir. Küçük kardeşi İhsan'ın okuması için dedesiyle pazarlık yaparak, dedesinin istediği soba parasını tasarruf ederek biriktirmiş ve istenilen sobayı alarak İhsan'ın okuyup öğretmen olmasını sağlamıştır (Hümeysra (Çoker) Pamuk, kişisel görüşme, 05 Kasım 2021).

Ailesine yazdığı mektupları edebî bir üslup ve hatırnaz bir dil ile yazan Çoker, insanın kalbine dokunan bir kişidir. Çoker evlendikten sonra da aynı şekilde mektuplarını yazmaya devam etmiştir. Onun kullandığı dile örnek vermek gerekirse: "Canım anneciğim", "sevgili anneciğim", kıymetli anneciğimiz", "gözümün nuru biricik kardeşim İhsan", "çok kıymetli valideciğim"... gibi girişlerle mektuplarına başlayarak her mektubunda isim isim kardeşlerini, akraba ve arkadaşlarını sayarak kendisi için değerli

olan herkesin hâlini hatırlını içten duygularla soran samimi ve hatırnaz bir kişidir (Ümmü Gülsüm (Çoker) Dinar, kişisel görüşme, 05 Kasım 2021).

18. III. 1962
Ankara
Canım Anneciğim,
Uzun zamandır size mektup yazamadık. İmtihanlarımız vardı. Çok sükur onları bitirdik. Pekiyi derecelerle sınıflarımızı geçtik. İhsan küye geldi minne insallah o da geçmiştir. Simdi bir bir başka kursa gidiyoruz. Oniki gün bu kursa gittikten sonra köylere gidip bir araştırma yapacağız. Belki Denizli

Fotoğraf 8. Havva Oymak'ın Annesine Yazdığı Mektup (18 Mart 1962).

Eşi Enver Oymak, Havva Hanım'ın kişilik özelliklerini şu şekilde tarif ediyor: "Çok çalışkan, çok zeki, yeni durumlara intibak kabiliyeti çok kuvvetli, azimli ve kararlı birisiydi. Bütün bu özelliklerinin yanında insana ve topluma değer veren, yardımsever bir insandı." (Enver Oymak, kişisel görüşme, 04 Kasım 2021)

Öğretmen olduktan sonra onu tanıma fırsatı bulan İlköğretim Müfettişi İsmet Kural, onun ve eşi Enver Oymak'ın kişisel özelliklerini benzer özelliklerle ifade etmektedir: "Her ikisi de çiçeği burnunda ülkücü (idealist ve çağdaş) birer öğretmendi. Hizmetten gayri kaygıları yoktu. Evlerinde misafir kaldığım gece konuşmalarımız dönüp dolaşıp okutmaya, okumaya gelmişti. Havva Oymak ve eşi hem okutmak hem de okumak istiyorlardı" (Kural, 1962: 7).

Havva Çoker ve Enver Oymak'ın son derece çalışkan, gayretli, özverili, üstün meslekî ve insanî vasıflarına sahip öğretmenler olmaları Denizli Millî Eğitim Müdürlüğü'nün de dikkatini çekmiş, onları görev yaptıkları köyden Denizli merkezde bulunan Denizli Kız İlköğretmen Okulu'nda ve Merkez Yetiştirme Yurdu'nda görevlendirmiştir. Darıveren Köyü'nden öğretmen olarak yetişen Havva ve Enver, 1958 yılında Denizli'de evlenmişlerdir. Okumayı çok seven çift, 1959 yılında lise bitirme sınavlarına girerek lise mezunu olmuşlardır. Başarılı bir öğretmen olan çift, yükseköğrenimin önemini bildikleri için yurttan görev yaparken katıldıkları bir kurs esnasında Sosyal Hizmetler Akademisi'nin açılmasından haberdar olmuşlardır (Enver Oymak, kişisel görüşme, 04 Kasım 2021). Ülkeleri için daha iyi hizmet edebilmek, toplumun kalkınmasına daha çok destek olabilmek adına yeni açılan bu okulun sınavlarına girerek Akademi'nin ilk öğrencilerinden olmuşlardır. Kazandıkları okulda da çalışkanlıklarıyla iftihar edilen örnek alınacak şahsiyetler (Kural, 1962: 7, 8).

Havva ve Enver Oymak çiftinin temel gayesi, ülkesine ve toplumun kalkınmasına hizmet etmek, okumak ve okutmaktır. Her ikisi de lise mezunu olan Havva ve Enver Oymak, 1961 yılında eğitime başlayan Sosyal Hizmetler Akademisi'nin sınavlarını kazanarak aynı sınıfta üniversiteye başlamışlardır. Oymak, 23 Kasım 1961 tarihli annesine yazdığı mektupta, bir müddet mektup yazamamanın verdiği ıstırapı ve mazeretlerini dile getirdikten sonra Ankara Yenimahalle'de iki odalı, sobalı bir ev tuttıklarını, odun kömürlerini aldıklarını, işlerini yoluna koyduklarını belirterek annesinin onlar için endişelenip üzülmesini istememekte, ayrıca cüzi miktarda aldıkları burs parasından tasarruf ederek ailesinin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik para göndermeyi dahi teklif etmiştir.

Akademi'deki kız arkadaşlarının bakışıyla Havva Oymak; çok çalışkan, azimli, erdemli ve karakter sahibi bir insandır. Emel (Başçı) Danişoğlu, Havva Oymak'ın Akademi'den arkadaşı olmanın ötesinde onu birlikte gerçekleştirdikleri araştırma sürecinde çok yakından tanıma fırsatı bulan bir kişidir. Emel Hanım, Oymak'ın kişisel özellikleri ve hayata bakışını şu şekilde anlatmaktadır:

“Havva ablayla gerek araştırma eğitiminde gerekse araştırma sürecinde birlikte geçirdiğimiz zaman boyunca kendisini daha yakından tanıma imkânı bulduğum için, aramızda sınıf arkadaşlığının ötesinde, daha içten ve daha kuvvetli bir bağ oluşmuştu. Havva abla hem fiziksel hem ruhsal güzelliği olan çok naif bir insandı. Üniversite mezunu olup memlekete hizmet etmek istiyordu. Sevgi dolu ve iyi bir insandı. Küçüklerini ve sevdiklerini koruyucu kollayıcı bir kişiliği vardı, âdeta benim öz ablam gibiydi. Araştırmanın saha çalışması boyunca ben hep Havva ablanın kuyruğuna takılmakla kalmaz, geceleri de onun koynuna girer yatarım. Araştırma sürecinde, kazadan bir iki gün evvel yolumuz Denizli'de Havva ablanın köyüne de düştü. Biz kız kızı erkeklerden farklı olarak Havva ablanın evine gitmiştik. Kendisi kırsal yaşam süren Yörük kökenli bir köylü kızı olması hasebiyle köyü ve köylüyü tüm boyutlarıyla tanıyan, oldukça kabiliyetli, yaptığı her işe ve karşısındakine saygı duyan bir insandı.” (Emel Danişoğlu, kişisel görüşme, 20 Haziran 2021)

Akademi'nin ilk 10 kadın öğrencisinden hayatta kalan ve Havva Oymak'ı tanıyan diğer arkadaşlarından Sevgi (Özok) İzmir ve Sevim (Göksu) Tiryaki, aradan geçen 60 yıla rağmen onu ve kişisel özelliklerini hâlâ unutamamışlardır.

Sevgi (Özok) İzmir'e göre: "Havva, çok çalışkan, zeki, konuşmasını bilen bir insandı. Keşke yaşasaydı, birçok insana örnek olurdu ve halka faydalı olurdu. Ayrıca sınıfta erkek arkadaşlarımız vardı, sanki onların akıl hocasıydı. Onların hatalarını düzeltirdi." (Sevgi (Özok) İzmir, kişisel görüşme, 05 Kasım 2021) diye anımsarken özellikle kırsal kesimden gelen erkek öğrencilerin sayısal olarak az olan şehir kökenli kadın öğrencilere karşı hâl ve hareketlerini düzeltmeleri hususunda adeta abla-öğretmen rolünü birlikte icra ederek sınıf içi düzeni sağladığını belirtmiştir. Sevim (Göksu) Tiryaki'ye göre ise;

"İngilizce öğrenmeye son derece istekli, teneffüslerde bile kelime ezberleyen, arkadaşlarına da ders çalışmayı teşvik ve tavsiye eden bir kişiliği vardı. Çok çalışkan, dürüst, terbiyeli bir arkadaşımızdı. O kadar iyi notlar alırdı ki hem yazısı hem ifadesi güzel hem de verdiği bilgiler tam tekmil olduğu için yıldızlı on tam puan alırdı. Derslere giren hocalarımızın "Kızım sana ne puan vereceğimizi şaşırıyoruz" diye methiye ile bahsettikleri dört dörtlük bir öğrenciydi." (Sevim (Göksu) Tiryaki, kişisel görüşme, 04 Kasım 2021)

Havva Oymak, sosyal hizmet alanında eğitim gören gençlerin ve mezun sosyal hizmet uzmanlarının örnek olabilecekleri ideal bir karakterdir. Bu nedenle eşi Enver Oymak, onun toplum kalkınmasına verdiği önem ve gayretten dolayı unutulup gitmesini istememiş; büyük köy araştırmasına dair notlarını Sosyal Hizmet Dergisi'nin iki sayısında yayımlanmasını sağlamıştır. Araştırmayla ilgili notlar 25 Haziran-08 Ağustos 1962 tarihleri arasında farklı gün ve yerleri kapsayan 20 nottan oluşmaktadır.

Havva Oymak, Türkiye'nin kalkınıp gelişmesinin toplum kalkınması yoluyla kırsal kesimdeki köy ve köylünün kalkınmasıyla mümkün olacağına gönülden inanmış; hayatının baharında bu dava uğruna yaşamını yitirerek eşi ve sevenlerinin gönlünde "*Toplum Kalkınmasının İlk Şehidi*" olmuştur (Oymak, 1963: 28).

2.2.2. Havva Oymak'ın Türk Köylü (Köy) Araştırmasına Katılma Süreci

Sosyal Hizmetler Akademisi'nin en sevilen öğretim üyelerinden Dr. Mithat Enç, Mart 1962'de ders esnasında, Test ve Araştırma Bürosu'nun toplum kalkınmasıyla ilgili bir araştırma yapacağını, bu araştırmada çalışmak isteyenlerin mülâkat sonucunda seçileceğini söylemiştir. Öğrencilerin çoğunluğu araştırmaya katılmak için gönüllü müracaat etmiştir. Oymak, araştırmaya seçildiği zaman çok sevinmiştir. "Çalışmaların mahiyetini öğrendiğimiz zaman çok sevindik. Bu çalışmalar, mesleğimize ve ideallerimize çok uygundu. Bizler de mesleğimizde böyle çalışmalar umuyorduk. Hepimiz faydalı olacağımızı sanıyorduk." diye topluma faydalı bir birey olabilmenin kaygı ve heyecanını yaşamaktadır. Yapılan mülâkat sonunda Akademi'den altı öğrenci seçilmiştir (Oymak, Nisan 1963: 28; kişisel mektup, 18.03.1962). Havva, eşi Enver ve Emel (Başçı) Danişoğlu, Akademi'den katılanlar arasından bir grup

olmuştur. Araştırma ekipleri, 2 kadın, 3 erkek olmak üzere beşer kişiden oluştuğu için araştırma grubuna Afyon'un köylerinden gelerek Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğrenci olan Mustafa ve Şükrü Beyler de katılmıştır (Enver Oymak, kişisel görüşme, 04 Kasım 2021). Ekip başı ise, Enver Oymak'tır. Araştırma esnasında ekip içindeki kadınlar gittikleri köydeki kadınlarla, erkekler de erkeklerle mülakat yapmıştır. Cinsiyete göre yapılan bu dağılım, 1960 Türkiye'sindeki kapalı toplum yapısına uygun olarak katılımcının güvenini kazanma, sosyal onaylanma açısından oldukça önemli olmasına rağmen, bazen katılımcı güvenini kazanmada ve doğru bilgi elde etmede bu iş paylaşımı bile yeterli olmamıştır.

Oymak, 25 Haziran 1962 tarihli araştırma sürecini anlattığı notunda detaylı bilgi veriyor:

“Seçilen arkadaşlar (la) kursa başladık. Önce Devlet Plânlama Teşkilâtı ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesinde bazı şahıslar, çalışmaların gayelerini, mahiyetini ve önemini belirten konuşmalar yaptılar. İşin ciddiyetine inanıyor ve seçildiğim için seviniyordum. Kurs, Haziran (1962) sonuna kadar devam etti. Bu çalışmalar boyunca mülakat teknikleri üzerinde durduk. Nasıl mülakat yapılacağını, nelere dikkat edileceğini Amerikalı iki Profesör Fredrick Frey ve Wayland izaha çalıştılar.

Araştırmanın mülakat soruları mülakatçılar tarafından da tek tek incelenmiş, hatalar düzeltilmiş, soruların maksatları açıklanmış; sonra da araştırmacılar, Ankara'da üç ayrı köyde pilot uygulamalara katılmıştır.” (Oymak, Nisan 1963: 28)

Araştırma eğitiminin verildiği bir aylık kurs süresi ve sahada veri topladıkları her gün için mülakatçılara günlük 40 TL yevmiye ödenmiştir. Araştırmada yer alacak köyler ile nüfusları kaymakamlıkça önceden belirlendiği için araştırmacılar kaymakamlıklardan aldıkları listelere göre, köyün nüfusa oranla araştırma örneklemini kendileri belirlemiştir. Emel Hanım, araştırma ve sürecini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu araştırma Türkiye'de 67 ilde bulunan köylerin tamamını kapsayacak şekilde tasarlanan büyük çaplı bir köy/kır araştırmasıydı. Bizler de bu araştırmanın mülakat yapanlarıydık. Havva Abla ve ben ikimiz bir ekiptik. Biz sadece kadınlarla mülakat yapıyorduk. Görüşmeler çok kapsamlı ve kritik sorulardan oluştuğu için kadınlarla yapılan her bir mülakat ortalama 35 dakika sürüyordu. Bizim gibi ikili gruplara ayrılmış çok sayıda mülakatçı grubu vardı.” (Emel Danişoğlu, kişisel görüşme, 01 Mart 2021)

Araştırmanın alan verilerinin toplanmasına ise, 27 Haziran 1962 tarihinde Ankara'nın Karaman Köyü'nden başlanmıştır. Oymak, köyde yaşadığı araştırma deneyiminde karşılaştığı zorlukları ve nedenlerini anlamaya çalışmış, eğitimin toplum kalkınmasındaki önemini bir kez daha fark etmiştir. Başkente bu kadar yakın mesafede yer alan bir köyde halkın temizlikten uzak bir yaşam sürmesi, kadınlara değer verilmemesi, kadınların eğitimsizliğinden kaynaklanan öz güven yoksunluğunu gözleriyle görmesi, Akademi'yi tercih etmesinin ve araştırmaya katılmasının doğruluğunu teyit etmiştir.

“Köyde çocuklarla konuşuyorum. Hiçbirisinin ağzından kelime alınmıyor. Üç kadınla mülâkat yaptım. Hepsi de soruları anlamakta güçlük çekiyorlardı. Evler ve yaşayışları çok basit. Kadınlar dünyadan habersiz. Kocaları “Zaten kadınlar bir şey bilmez”; “onlarla konuşmayın boş yere, size cevap vermezler” diyorlar. Tezek ve gübre kokusundan, sinekten durulacak gibi değil. Temizlik denen şeyin “T”si uğramamış buraya. Köyde okul da yok. Sadece bir eğitimci var. Muhtarın evinde bile sabun bulamadık. Kadınlardan birisi “Gızım sen beni akıllı bi garı mı sandın? Ne bilirim ben bunları, seni de üzüyorum diyordu” (Oymak, Nisan 1963: 29).

Ankara’ya yaklaşık olarak 30 km mesafede yer alan bir köyde bu şekilde bir az gelişmişlik manzarasıyla karşılaşmak Oymak’ı derinden etkilemiştir.



Fotoğraf 9: Araştırma Ekibi: Çömelenler soldan sağa Enver ve Havva Oymak ile Emel (Başçı) Danişoğlu, ayakta diğer soldan sağa şoför? araştırmacılar Mustafa, Şükrü ve ? Bey (1962).

10 Temmuz 1962 günü Manisa’da alan araştırmasına katılan mülakatçılar, kendi aralarındaki sohbetle memleket kalkınması hakkındaki görüş ve önerilerini dile getirmişlerdir.

“Bir tanesi “Kalkınmanın tek yolu köyleri birleştirmektir” diyor. Bir tanesi köylülerin birlik duygusu içinde boş zamanlarını değerlendirme ümidine kapılmış. Bizimle gelen köylü “Ben cahilim, sizinle konuşamam bile, ama acizane fikrim şu; partililik yüzünden köylü parçalandı.

⁶ Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun çoğunluğu kırsal kesimde yaşadığından köylü halkın toplum kalkınmasındaki geri kalmışlığı ülke kalkınması açısından en önemli sorunlardandır. Cumhuriyetin ikinci Kültür Bakanı Saffet Arıkan, toplum kalkınmasını köylerden başlatarak büyük bir kalkınma seferberliği ilan etmiştir. Bu bağlamda bizzat Saffet Arıkan tarafından “eğitmenlik programı” hazırlanmıştır. Programın esasını orduda çavuşluk etmiş erbaşları kurslarda yetiştirilerek köylere öğretmen olarak görevlendirilmesi olmaktadır. Programın ilk uygulaması ise 1936 yılında yapılmıştır. Elde edilen sonuç başarılı olmuştur. Daha sonra ise 3228 Sayılı Köy Öğretmenleri Kanunu çıkarılmıştır. Görevlendirilen öğretmenlerin kendileri zaten köy kökenli olup çoğunlukla kendi köylerinde ya da civar köylerde görevlendirildiğinden öğretmenlerin köy ve köylüyle uyum sıkıntısı olmamıştır. Eğitimcilerin görev yerlerinde o zamanki koşullara göre ihtiyaç duyacakları eğitimle ilgili bütün materyaller devlet tarafından sağlanarak görev yerlerine gitmişlerdir. Ulus, 3 Mart 1937: 1, 6; Resmî Gazete, 24 Haziran 1937 sayı: 3639: 8367.

Görüşlerini birleştiremez oldu. Kör olası particilik. Bizim millet particilik yapacak durumda mı? Önce bunu halletmeli” diyor.”

Konuşulanları dinleyerek toplum kalkınmasının tek boyutlu bir sorun olmayıp çok boyutlu olduğunu gören Oymak, içinden Nasrettin Hoca misali, üç arkadaşına da hak vermiştir (Oymak, Temmuz 1963: 13, 14).

30.7.1962 akşamı Burdur’a gelen araştırma ekibinin yanına İzmir’den Koordinatör Bey de gelmiş. Yetiştirme Yurdu’nda oturan ekibin yanına yurt müdürü, öğretmenlerden birisi, Millî Eğitim Müdür Muavini, Halk Eğitimi Başkanı ile Burdur’daki bir okul müdürü de sohbe dâhil olmuştur. Sohbet konusu, yine toplum kalkınmasının esasını oluşturan köy öncelikli memleket kalkınmasıdır. “Herkes parlak fikirler ortaya atıyor. Her zaman hepimizin söyleyip tatbik etmediğimiz parlak fikirler. Söyleyip de tatbik edemediğimiz veya etmediklerimiz. Ben dinlemeği tercih ediyorum, içimden de biraz biraz kızgınlık dalgası yükselmeğe başlıyor. “Bütün bunları herkes biliyor da niye yapmıyor?” diyorum” (Oymak, Temmuz 1963: 23).

Burdur köylerindeki araştırmayı tamamlayan ekip, 8 Ağustos 1962 sabahı Fethiye’ye hareket etmiştir. Fethiye’de dinlenen ekip, saat dörtte Fethiye’nin Sarıyer köyüne hareket etmiştir:

“Gene dağları tırmanmağa başlıyoruz. Köyün okulu yolun kenarında. Ama evlerden haber yok. Evler ağaçlar arasında dağılmış. “Köylüler; hep yaylaya çıktı, köyde kimse, yok” diye duymuştuk. Doğruca yaylaya gittik. Seki Nahiyesinden yaklaşık 45 km mesafede bulunan Temel Köyü’ne geldik. Buradan yaylaya atlarla gidecektik. Akşam oldu. Temel köyünün muhtarı “Karanlıkta gitmenize imkân yok, sabahleyin gidersiniz” dedi. Bu akşam bu köyde misafir kaldık. Sarıyer köylülerinden birkaçı burada imiş. Bir tanesini çağırdık. Köylüler altı yedi kadar yere dağılmışlar. Birbirinden saatlerce uzak ikişer üçer ev halinde dağılmışlar. Ne yapacağız bilmem. Şimdi saat yirmi dört, artık yatmağa gideceğiz. Muhtarın kardeşinin evinde kalacaktık. Sabah olsun hayır olsun deyip yatalım” (Oymak, Temmuz 1963: 24, 25).

Temel Köyü Muhtarı Hayri Tayçuğ, 8 Ağustos 1962 akşamı gelen misafir araştırma ekibini yayla yolunun araçla çıkmaya uygun olmamasından dolayı, köyde bir gece yatarak sabah at ve eşekle Sarıyer Yaylası’na çıkmaları hususunda ikna eder. Araştırma ekibi, muhtarın üvey kardeşi Sabri Çavdır’a ait taş duvardan yapılan, iki odalı, ahşap bölmeli, altı ahır üstü ev olarak kullanılan iki katlı evinde yatmışlardır. Sabahın erken saatlerinde Sarıyer köylülerinin bulunduğu Akdağ’ın eteklerindeki Sarıyer Yaylası’na çıkmak için muhtar tarafından tedarik edilen binek hayvanlarına binmeye başlarlar. Havva Oymak, çocukluğundan beri iyi bir at binicisi olduğu için, köyün bekçisi Tahir Avcı’ya ait kır ata binerken, Emel Hanım eşeğe binmiştir. Temel köyünden yukarıya araç yolu bulunmadığı için araştırmacılar, binek hayvanların üzerinde Akdağ’ın eteklerinde bulunan Sarıyer Yaylası’na çıkmışlardır (Yusuf (İsmet) Sağır, kişisel görüşme, 04 Aralık 2021).

Emel (Başçı) Danişoğlu, üzerinden 60 sene geçen bu vahim olayın hâlen etkisindedir. Trajik olayı anlatırken ruhunun derinliklerinden gelen hatırlaralar yeniden canlanmıştır:

“Akademide 2. sınıfa geçtiğimiz 9 Ağustos 1962 tarihinde sabahın erken saatlerinde biz Muğla Fethiye’de bir Yörük köyüne (Sarıyer) gittik. Fakat köy, konargöçer Yörüklerden oluştuğu için, köyde çok fazla insan yoktu, konargöçer Yörükler yaylaya çıkmışlardı. Biz de yayla yolları ciple gitmeye uygun olmadığı için, köyden binek hayvanları kiralayarak yaylaya doğru sabah 5.30 gibi yola çıktık. Havva abla rahmetli, beyaz bir kısraca binmişti. Ben ata binmekten çok korktuğum için eşeğe binmiştim. Biz yaylada mülakatlarımızı yaptık. Akşamüstü 18.30-19.00 gibi yayladan dönerken köyün düzlük yerine varınca hayvan muhtemelen kendi evine yöneldi. Havva abla, hayvanı gitmek istediğimiz yere yöneltmeye çalışınca o sarsıntıda attan düşerek yere yuvarlandı. Çok güzel saçları vardı. Ve o saçlarını hep arkaya doğru topuz yapardı. Topuzun neredeyse üstüne düştü. Zaten o zamana kadar hiç ölüm görmemişim. Biz hemen müdahale ettik. Köy muhtarı da bizimle geldiği için o da hemen köyde bulunan sağlık memurunu çağırdı. Görevli kalbe doğru “kamfır”⁷ diye bir iğne saplayarak kalbini tekrar çalıştırmaya çalıştı. Sonra bize köyde bulunan kar kuyularından buz getirdiler. Biz getirilen buzları kafasına koyarak hemen Fethiye Devlet Hastanesi’ne gittik. Cenazeden bir hafta sonra ben Ankara’daki araştırma ofisinde tekrar çalışmaya başladım. Aradan yaklaşık olarak 60 yıl geçmesine rağmen yaşadığımız bu travmatik olayın hâlen çok etkisindeyim (göz yaşları...). Havva abla, çok müstesna, çok mükemmel bir insandı. İnanılmaz başarılı, temiz, titiz, düzenli, her şeyi olan çok güzel bir insandı ve tabii çok gençti. Benim sınıf arkadaşım olmakla birlikte, gerek araştırma eğitiminde gerekse araştırma esnasında çok iyiliğini gördüğüm, bana ablalık yapan biriydi. Ben o zaman 19 yaşındaydım. Biz Fethiye Devlet Hastanesi’ne ulaşım onu sedyeye yatırdığımızda müdahaleye gelen doktorlar; “Siz onu çoktan kaybetmişsiniz” dediler. Ben çığlık attım. Hayatımın en kötü travmasını yaşamıştım. Sonra biz cenazeyi alarak köyüne götürdük. Köyde anneciği ve akrabaları gözyaşı ve hüzne boğuldular...” (Emel Danişoğlu, kişisel görüşme, 01 Mart 2021)

Akademi’nin ilk mezunları, Havva Oymak’a yıllıklarının ilk sayfasında yer vermişlerdir. Eşi Enver Oymak onunla ilgili duygu ve düşüncesini yıllıkta şu satırlarla dile getirmiştir:

“Senin için, 15 Nisan 1937’de doğdu, 9 Ağustos 1962’de öldü diyebilmek, deyiş de geçmek ne kadar güç. Hele bu mesleğin öncüleri, olmaya seninle birlikte karar vermiş, okulun giriş sınavlarına beraber girmiş, açılış gününe biraz da ürkek adımlarını seninle atmış olanlar için ... Sonradan senin çalışkanlığını, doğruluğunu, ülkülerini (ideallerini) tanımış olanlar için seni kaybetmiş olmak, her gün aynı yerde, aynı derinlikte duyulan bir acı.”⁸

⁷ Camphor in oil ampoules, <https://mhc.andornot.com/en/permalink/artifact4084> (22.11.2021)

⁸ Enver Oymak, Sosyal Hizmetler Akademisi 1964-1965 Mezunları Yıllığı.



Fotoğraf 10. Havva Oymak (1962).



Fotoğraf 11. Havva Oymak'ın Mezarı (2021).

SONUÇ

Sosyal Hizmetler Akademisi, Türkiye’de profesyonel meslek elemanı yetiştiren ilk kurum olmasına rağmen, eğitim faaliyetini sürdürdüğü 18 yıl boyunca kendine özgü kurumsal bir eğitim kültürü oluşturmuş ve bu kültürü öğrencilerine aktararak onların kendilerini bir ailenin üyeleri olarak görmelerini sağlamıştır. Akademi, müfredatında yer alan uygulamalı ve teorik derslerle toplum kalkınmasına büyük önem vermiştir. Mezun olan sosyal hizmet uzmanları, almış oldukları bu dersler sayesinde görev yaptıkları yerlerde toplum kalkınmasıyla ilgili çalışmalarda aktif roller üstlenmişlerdir.

Bazı öğrenciler, Akademi’nin müfredatında toplum kalkınması bulunduğu için, tercih etmişlerdir. Bunlar arasında yer alan Havva Oymak, kişiliği, hayata bakışı, toplum kalkınmasındaki özverili çalışmaları, insana ve topluma değer vermesi gibi sahip olduğu erdemli özellikler nedeniyle; sosyal hizmet alanında eğitim gören öğrencilerin ve sosyal hizmet uzmanlarının örnek alabilecekleri bir şahsiyettir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışmada, araştırmanın gerçekleştirilmesi konusunda gerekli etik ilkelere uyulmuş ve çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun yazılı izni alınmıştır. Çalışma, pandemi sürecinde yapıldığı için katılımcının isteğine bağlı olarak görüşmeler; Zoom ve WhatsApp programları ile internet üzerinden görüntülü, telefonla sesli ya da pandemi

kurallarına uygun olarak yüz yüze yapılmıştır. Görüşme için hazırlanmış olan “Aydınlatılmış Onam Formu” ve “Gönüllü Bilgilendirme Formu” kişilere sunularak çalışmaya katılımın gönüllü olduğu vurgulanmış ve hakları açıklanmıştır. Katılımcıların izni dâhilinde görüşmeler ses kaydına alınmış olup toplanan veriler, gizlilik ve mahremiyet ilkeleri doğrultusunda analiz edilmiştir

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar çalışmaya yüzde 100 katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

TEŞEKKÜR

Araştırmadaki akademik desteklerinden dolayı S.D.Ü. İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Şefika Eda ÇİÇEK’e, araştırmaya gönüllü katılım sağlayarak destek veren tüm katılımcılara, Havva Oymak’a ait mektuplara ulaşmayı sağlayan Feridun ÖNÜR’e teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Altunya, N. (2010). *Köy Enstitüsü Sistemi: Toplu Bakış*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Arslan, Ö. Ö. (2019). Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 6 (1), 84-119.
- Bell, J. S. (2002). Narrative Inquiry More Than Just Telling Stories, *TESOL Quarterly*, Summer, 36 (2), 207-213.
- Berk, F. (2019). *Bozkırdan Filizlenen Bir Yaşam Bin Bir Anı*, İstanbul: Nar Yayınevi.
- Camphor in oil ampoules, <https://mhc.andornot.com/en/permalink/artifact4084> (22.11.2021)
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Duyan, V. Sayar, Ö.Ö. ve Özbulut, M (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak*, Ankara: S.H.U.G.M. Yayınları No.11.
- Erdentuğ, N. (1966). Nermin, Ankara İli Köylerinden Sosyal Hizmet ve Sosyal Antropoloji Bakımından Bir Araştırma, Ankara: S.S.Y.B., S.H.G.M. Yayınları No.45.
- Fer, M. (1963). Toplum Kalkınması, *Sosyal Hizmet*, Ocak, 1 (7), 5-9.
- Frey, F. W. (1963). Surveying Peasant Attitudes in Turkey, *The Public Opinion Quarterly*, Autumn, 27(3), 335-355.
- Frey, F. W. (1966), *Regional Variations in Rural Turkey*, Report No.4, Rural Development Research Project, USA: Center for International Studies MIT.
- Frey, F. W. (1968). Socialization to National Identification Among Turkish Peasants, Source. *The Journal of Politics*, November, 30 (4), 934-965.
- Gökçearslan Çıfci, E. (2009). Social work profession and social work education in Turkey, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 2063–2065.
- İyicil, F. (1963). Sosyal Hizmet Okulları ve Öğrenci Seçme İş, *Sosyal Hizmet*, 1 (9), 8-10.
- İyicil, F. (1965). *Sosyal Hizmetler Akademisi Mezuniyet Yıllığı 1964-1965*.
- Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, Ankara: DPT Yayınları.
- Karataş, K., Erkan, G. (2011). "1961'den Günümüze Sosyal Hizmet Eğitimi Müfredatı: Sosyal Hizmetler Akademisi, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, HÜİİBF Sosyal Hizmet Bölümü Özelinde Bir Değerlendirme". *50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler: Sosyal Hizmet Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Yayına Hazırlayanlar: Vedat Işıkhan, Tarık Tuncay, Ercüment Erbay), Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği.
- Kuntbay, G. (1962). Sosyal Yardım Mesleğini Tanıyalım. *Sosyal Hizmet*, 1 (5), 10-12.
- Kural, İ. (Ekim 1962). Havva Oymak. *Sosyal Hizmet*, 1 (6), 7-8.
- Kuş, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Nerse, S. (2014). Türkiye Kır Çalışmalarında Paradigma Değişimi, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 29 (2), 165-179.

- O'Brien T., Deriş N. (2019). *The Struggle for Modern Turkey: Justice, Activism and a Revolutionary Female Journalist Sabiha Sertel*, I.B. Tauris.
- Oymak, E. (1963). Havva Oymak'ın Hatıratı Üzerine, *Sosyal Hizmet*, 1 (8), 28.
- Oymak, E. (1965). Sosyal Hizmetler Akademisi 1964-1965 Mezunları Yıllığı, Ankara.
- Oymak, H. (1963). Yapılan Büyük Araştırmada Gördüğüm Köy Gerçekleri -1, *Sosyal Hizmet*, 1 (8), 28-31.
- Oymak, H. (1963). Yapılan Büyük Araştırmada Gördüğüm Köy Gerçekleri-2, *Sosyal Hizmet*, 1 (9), 13-25.
- Köy Eğitimcileri Kanunu. (1937, 24 Haziran). Resmî Gazete, Sayı: 3639, s.8367.
- Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun. (1959, 22 Haziran). Resmî Gazete, Sayı: 10233, s.21955, 21956.
- Sosyal Hizmetler Akademisi, (1961 6 Kasım). *Sosyal Hizmet*, 1 (4), 30-32.
- Şimşek, G., Mercanoğlu, C. (2018). Bir "Planlama Örneği" Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi. *Planlama*. 28(3), 261-281.
- Ulus Gazetesi, (3 Mart 1937). Büyük Kültür Seferberliği, s.1, 6.
- Yaman, Ö. M, Karakulak K., Dağlar, F. (2015). *Kavramlar ve Kuramlar Bağlamında Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak*, İstanbul: Açılım Kitap.

Görsel Kaynaklar

- Fotoğraf 1: Sosyal Hizmetler Akademisi 1964 -1965 Mezuniyet Yıllığı.
- Fotoğraf 2: Sosyal Hizmetler Akademisi 1964 -1965 Mezuniyet Yıllığı.
- Fotoğraf 3: Şammas Hüyükülü kişisel arşivi.
- Fotoğraf 4: Şammas Hüyükülü kişisel arşivi.
- Fotoğraf 5: Emel (Başçı) Danişoğlu kişisel arşivi.
- Fotoğraf 6: Şammas Hüyükülü kişisel arşivi.
- Fotoğraf 7: İhsan Çoker kişisel arşivi.
- Fotoğraf 8: İhsan Çoker kişisel arşivi.
- Fotoğraf 9: Emel (Başçı) Danişoğlu kişisel arşivi.
- Fotoğraf 10: Sosyal Hizmetler Akademisi 1964 -1965 Mezuniyet Yıllığı.
- Fotoğraf 11: Adem Öter kişisel arşivi.

